

130-as számú okiratsomag

Alsó Márton malom

Veszprém vármegye vízikönyve a vízikönyv száma XI/24.⁽¹⁾

Összefoglalás

A forrástól számítva harmadikként épült, a Szakács-ér jobb partján. Felső szomszédja a *Csóri malom*, alsó szomszédja a *Felső Márton malom*. Az 1886-ban kiállított községi bizonyítványban kilencedikként, "A. Márton" néven felsorolt malom a 256. számú pápateszéri telekjegyzőkönyvben 986 helyrajzi szám alatt szerepel. Ekkor - 23 másik, pápateszéri területen álló malommal egyetemben - ifj. gróf Esterházy Móricz a tulajdonos. 1901-ben Tibold Mihály a malom tulajdonosa, ekkortól kezdve "Tibold" malomnak is nevezik. Tibold azonban még csak a malomépület tulajdonosa, a telek, amelyen a malom áll, továbbra is pápa-ugodi hitbizományé, amint a Görgő patak mindkét oldala is uradalmi birtok. A malom tulajdonosa évi haszonbért fizet a telek és a víz használatáért. A Török János mérnök készítette szép helyszínrajz négy malmot jelöl, köztük az "alsó Márton, vagy Tibold" malmot. Az 1901-ben készült rajz nem ábrázol malomtavat a "Tibold" malom fölött⁽²⁾. A malomnak ekkor 3,03 méter átmérőjű felülesapott vízikereke volt és *1 pár 1.0 méter átmérős kőhajtásra és parasztórlésre* volt felszerelve. Az 1905-ben nyarán kiadott, Priski Lajos szücsi lakos nevére szóló engedélyokirat már jóval kisebb, 2,04 méter átmérőjű, 0,66 méter széles malomkereket említ. A malom üzeméhez engedélyezett vízmennyiség 110 liter másodpercenként.

A vízikönyvi dossziét két piros vonallal áthúzták és ráírták: VISSZAVONVA 7719/10/1967 szám alatt [S3-1].

Vizikönyv 1893 - 1967)

A dosszié első irata egy táblázatos tartalomjegyzék, címe: *gróf Eszterházy Mór pápateszéri u.n. alsó Márton malma* [S3-2]. Felsorolja a vízikönyvben elhelyezett dokumentumokat, azok iktatószámát, az elhelyezés dátumát és a mellékletek számát:

⁽¹⁾ Székesfehérvári KMH Vízikönyvek, 158 (doboz), 130-as számú okiratsomag, *kézzel ráírva*: Bakonyér (Bánya-ér), Gerence, Cuha

⁽²⁾ A második katonai felmérés térképe sem mutat malomtavat az Eigner M. és a Mártony m. között név nélkül jelölt malom fölött.

(http://mapire.staatsarchiv.at/hu/map/mkf_hun/?zoom=15&lat=47.35535&lon=17.70326)

A vízikönyv száma	Elhelyezés kelte	Megnevezés	A mellékletek száma
XI/25	1893 szept 2.	Igazoló határozat alisp. 21129/93 sz. a.	2.
	1925 aug. 22.	Priski Lajos Márton malma felülvizsgáltatik. 15559/909	1.
	1933. máj 9.	Engedély Priski Lajos részére 8505/1905	1.
		Műszaki leírás	
		Helyszínrajz	
		Hossz- és keresztmetszelvények	
		Műépítmények rajza	
		Jegyzőkönyv	

Községi bizonyítvány 1886)

Az eredeti dokumentum korabeli, hiteles másolata. A vízikönyvben 78/93 számon iktatott alispáni okiratot 1886. december 31-én keltezték Veszprémben [S3-3]. A négyoldalas ív hátoldalán az alispán hivatala így foglalja össze az ügyirat lényegét:

Veszprém vármegye alispánjától

20254/1886

Gróf Esterházy Móríc Pápa-Teszér község határában a ~ folyón levő u. n. A. Márton malmára nézve, az 1885 : XXIII t. cz. 189 §-ában előírtak alapján e helyről 9281/1886 sz. a. kibocsátott hirdetményhez képest, bejelentését törvényszerű intézkedés czéljából beadja.

Az így beérkezett bejelentés az 1885: XXIII t. cz. 190 § ának értelmében Pápa-Teszér községgel illetősége útján azzal közölnetik, hogy ezen bejelentésre nézve az érdekeltek észrevételeiket 30 nap alatt tegyék meg és hogy ezen határidő eltelte után az érdekeltek szabályszerű értesítéséről szóló vétbizonyítvány is a beadott észrevételekkel, a bejelentéssel és mellékleteivel együtt hozzám az illetékes hatóság útján minden késedelem nélkül betérjesszessék.

Minderről a bejelentő tulajdonos törvényes meghatalmazottja, a pápai járás főszolgabírája és Pápa-Teszér község ez utóbbi illetékessége útján s a bejelentéssel és mellékleteivel együtt végzésileg értesítettik.

Veszprém, 1886 évi december hó 31-én.

Véghely Dezső

A dokumentumot 78/93 számon, hét évvel később iktatták be a XI/25 számú vízikönyvbe.

Határozat (1893)

A vízhasználat jogosultságát igazoló alispáni határozat öt évvel később, 1893. március 10-re készült el azzal a megjegyzéssel, hogy a vízhasználat gyakorlatára vonatkozó feltételeket az 1885. évi XIII. t. cz. 192 §-a értelmében egy későbbi időpontban határozzák meg. A határozatot 78/93 számmal iktatták a vízikönyvbe. 3. pontja kötelezi a malom tulajdonosát, hogy a műszaki terveket saját költségén készíttesse el és azokat nyújtsa be az alispáni hivatalnak. Konkrét időpontot azonban nem határoz meg, csak *esetleg előforduló panasz, a vizimű átépítése, javítása, vagy az illető vízfolyás viziműveinek együttes rendezése* esetén ír elő záros határidőt [S3-4]. Amint látni fogjuk, erre 12 évvel később került sor.

Értesítés (1893)

A következő irat egy értesítés, dátuma 1893. szeptember 2. Ebben Véghely Dezső királyi tanácsos, alispán arról értesíti az érdekelteket, hogy az ugynevezett *alsó márton* malom vízjogosítványának tárgyában kiadott, 5656/93 számú határozat jogerőre emelkedett, ezért elrendeli, hogy az összes iratot helyezték el a XI/13. számmal nyitandó vízikönyvbe. Az intézkedésről értesíti a tulajdonost, gróf Esterházy Móriczot, Pápateszér község előljáróságát, a pápai járás főszolgabíróját és az I. kerületi magyar királyi kultúrmérnöki hivatalt [S3-5].

Műszaki leírás (1901)

A műszaki leírást Török János mérnök 1901 októberében Pápán készítette el [S3-6]. Ebből tudjuk, hogy

Ezen malom a Pápa- Teszéri határban a "Görgő" patakra van építve, s fel van véve a Pápa - Teszéri 256 sztyzökvben 986 helyrajzi szám alatt - terület nélkül, melynek tulajdonosa Tibold Mihály. - A malom telke azonban, melyen a felépítmény fekszik és a csatorna területe, melyen a víz a malomhoz folyik, a Pápa - Ugodi hitbizomány tulajdona, - melyek mostani haszonélvezője kisk. gróf Esterházy Pál és a melyek használatáért a malom tulajdonos évi haszonbért fizet a hitbizománynak. -

A malom egy felülcsapó 3.03 méter átmérős vizeskerékkel, 1 pár 1.0 méter átmérős kőhajtásra és parasztlülésre van felszerelve és berendezve. - A vízbefolyás, - melyen a víz a malomfejre jut, 0. 30 méter széles és 0.28 méter magas .

A malomnak vadvíz árka van; de ennek torkolatán csak egy kifolyó vályu van, - melynek felsőrésze el van töltve. -

Ezen malom felső szomszédja: a Felber testvérek malma, az alsó szomszéd pedig az ifj.

Eigner János kiskoru malma. -

Ez a malom tisztít felfelé 120 futómétert, lefelé pedig 371 futómétert. -

Ezen malom felvételi kottái a tengerszinttől számíttatnak, mely a katonai térkép adatai szerint a csatornán alább fekvő Szücs községi malom zsilip tetejétől 186 méterrel alacsonyabban fekszik. -

Fixpontokul a malom épületen levő ajtó küszöbe és ablakvasrácsa vétetett fel, melynek fekvése és magassági méretei a hosszszelvényre rajzolt épület vázlaton megjelöltettek, illetőleg beirattak. -

A hossz- és keresztaszelvények, műépítmények és helyszínrajz, valamint e műszaki leírás is 2-2 példányban elkészítettet.

Pápán, 1901. október hó 10.

(aláírás: Török János (...) mérnök

A műszaki leírást 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe.

Helyszínrajz (1901)

Tibold Mihály vízimalmának műszaki terveit Török János mérnök készítette el 1901 őszen. Az uradalmi térkép után készített helyszínrajz a Szakácséren épült három malom pontos helyét rögzíti a szelvényszámok és a helyrajzi számok feltüntetésével. A víz folyásiránya szerint: Eigner⁽³⁾ malom (a vizikönyv címében "Csóri", az 1886-os térképen "Szepele") 985 helyrajzi szám alatt, a 28 - 29 szelvények között. A térkép a malom fölött kisméretű malomtavat ábrázol. A helyszínrajzon középen a Tibold malom (a vizikönyv címében és az 1886-os térképen "Alsó Márton", a községi bizonyítványban "A. Márton") néven, 986 helyrajzi szám alatt, a 21 - 22 szelvények között szerepel. Harmadik a Felber malom (a vizikönyv címében és a községi bizonyítványban "felső Márton", az 1886-os térképen "Fölber") 987 helyrajzi szám alatt, a 15 - 16 szelvények között található. A Tibold és a Felber malomnál a helyszínrajz nem mutat malomtavat, ám mindkettő rendelkezik vadvízárokkal. A Görgő patak mindkét oldala uradalmi birtok, 983 hrsz alatt. A helyszínrajz mutatja azt, a Görgő pataktól nyugati oldalán lévő gazdasági utat is, amelyen keresztül a malmokat megközelíthetjük. A helyszínrajzot 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe [S3-7].

Műépítmények rajza (1901)

Az alaprajzból, a hosszmetsetből és az előlnézetből megállapíthatók a Tibold malom épületének, a malomfejnek, a vízikereknek és a rávezető favályúnak a

⁽³⁾ A második katonai felmérés térképe ezt a malmot „Eigner M. néven jelöli.

http://mapire.staatsarchiv.at/hu/map/mkf_hun/?zoom=15&lat=47.35317&lon=17.70313

főbb méretei. A műépítmények rajzát 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe [S3-8].

Hossz- és keresztshelvények (1901)

A rajz többek között mutatja a malomépület ajtajának küszöbén és az ablak vasrácsán megjelölt fix pontokat, a Tibold malom felső és alsó szomszédai közötti magassági különbségeket és általában sok fontos - egy esetleges helyreállításához nélkülözhetetlen - adatot. A hossz- és keresztshelvények rajzát 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe [S3-9].

Engedélyokirat (1905)

Az 1905 július 16-án keltezett, kézzel írt engedélyokirat Priski Lajos Szűcs községbeli lakos nevére szól. Az engedélyokiratot 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe [S3-10].

Az engedélyokirat szövege:

8503/1905 Veszprémmármegye alispánjától

Engedélyokirat

Vizikönyvi szám XI/13

1 §.

Priski Lajos veszprémmármegyei Szűcs községbeli lakos a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett, az 1885 : XXIII. t. cz. 168 és 192 § alapján engedélyt nyert a veszprémmármegyei Pápateszér község határában a Görgőéri /: Bakonyér :/ vízfolyáson, az ezen engedélyokirat kiegészítő részét képező, Török János okleveles mérnök által kidolgozott terveknek megfelelő már eddig is gyakorolt vízhasználatot továbbra is gyakorolni, nevezetesen a Görgőéri /: Bakonyér :/ vízfolyás vizét bármely vizállás mellett a 2 §-ban körülírt célra felhasználni, evégből a vízszinét a duzzasztási magasságig felduzzasztani, és ezen engedélyokiratban körülírt víziműveket és medreket létesíteni, illetve a már eddig is létezőket ezen engedélyokiratban körülírt módon továbbra is fentartani, - végül azoknak jókarban tartása végett szükséges munkálatokat fogatosítani, mely munkálatokat partbirtokosok tűrni tartoznak. A mederből kikotort hordalék mindkét parton a partszélétől mért 1.0 méter távolságban a szükséges szélességben rakható le.

2 §.

Az engedélyezett vízhasználat a Görgőéri /: Bakonyér:/ vízfolyás mozgató erejének a pápa-teszéri 256 számú telekjegyzőkönyvben 986 helyrajzi szám alatt telek nélkül felvett vizimalom mozgatására való felhasználása, mesterséges duzzasztás segélyével.

Az e végből szükséges víziművek a következők:

- a.) malomfő
- b.) felső és alsó malomcsatorna

c.) árapasztómű és árapasztó csatorna.

A vízhasználat egy felülcsapott vízikerekre van berendezve: a vízikerek tengelye 193.21 méter magasságban van az alapsík felett. Átmérője 2.04 méter, szélessége 0.66 méter.

3 §.

A malomfő a helyszínrajzban megjelölt helyen a 21 + 80 számmal jelölt szelvénynél van és egy kerékre vezető zugóból áll.

A kerékre vezető zugó nyílásának belső világossága 0.28/0.30 méter küszöbének magassága az alapsík felett 195.14 méter.

4 §.

A felső malomcsatorna a vízfolyásnak 26 + 00 számmal jelölt szelvényétől a malomfőig terjed. Összes hossza 4.20 méter. A hossz-szelvénybe berajzolt fenékmélységgel átlag 1.0 méter fenékszélességgel, 1:1 oldalrészűvel bír.

Az alsó malomcsatorna a malomfőtől a 18 + 10 számmal jelölt szelvényig terjed. Összes hossza 370 méter. A hossz-szelvénybe berajzolt fenékmélységgel, 1:1 oldalrészűvel bír.

5 §

Az árapasztómű árapasztó zsilipből és árapasztó csatornából áll; árapasztó zsilipként a vízfolyás 23 + 00 számú szelvényénél a balpart alá beépített és ajtóval elzárható deszkacsatorna szolgál, melynek külső végén a küszöb magassága az alapsík felett 195.01 méter.

Az árapasztó csatorna a fentebb körülírt árapasztó deszkacsatornából az alsó malomárokkaival való egyesülésig terjed. Összes hossza 530 méter. A hossz-szelvényben berajzolt fenékmélységgel, átlag 1.0 méter fenékszélességgel és 1:1 oldalrészűvel bír.

6 §.

Engedélyes köteles:

- a.) az engedélyokirat 2, 3, 4 és 5 §-aiban kitüntetett összes víziműveket és medreket saját költségén ezen engedélyokirat határozatainak megfelelően használni, továbbá ugyanúgy állandóan jókarban fentartani.
- b.) Az engedélyezett duzzasztási magasságot különben 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe mellett betartani /: 1885. XXIII t. cz. 184 § ./ illetve ha a vízszin ezen megengedett duzzasztási magasság fölé emelkedik, a vízfelesleget a malomfő és árapasztómű nyílásának megfelelő felnyitásával a fenéken lebecsátani /: 66655/885 számú ministeri rendelet 6§ ./
- c.) A víziművön elhelyezett magassági jegy és a vonatkozási jegy sértetlenségét felelősség terhe mellett megőrizni, azok esetleges megsérülését, vagy elpusztulását 8 nap alatt a pápai járás főszolgabírájának, különben 200 koronáig terjedő pénzbüntetés terhe alatt bejelenteni.
- d.) Engedélyes személyében beálló változást, a változás napjától számítandó 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe mellett a vízikönyvbe való bejegyzés végett az alispánnál bejelenteni.
- e.) Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt vagy eredetiben, vagy hiteles

másolatban mindig kéznél tartani, s a hatóság kívánságára bármikor előadni.

f.) Kártérítés nélkül túrni mindazokat a zavarokat, melyeket a felette és alatta lévő vízfolyásoknak hatóságilag, a törvény értelmében elrendelt tisztogatása és ezen tisztogatás foganatosítása céljából szükséges munkák a vízfolyási viszonyokban előidézhetnek.

7 §.

Az engedélyezett duzzasztási magasság a malomfőnél a víziművek hatósági megvizsgálása alkalmával malomtulajdonos költségén magassági jeggyel fog megjelöltetni.

A vonatkozási jegy megerősítésének helye és magassága a víziművek hatósági megvizsgálása alkalmával állapítandó meg, s az ezen alkalommal felveendő jegyzőkönyvben körülírandó.

8 §.

A megengedett duzzasztás magassága a főnél az alapsík fölött 195.44 méter.

9 §.

A fentartandó mederszakaszok végpontjai a földmivelés- ipar és kereskedelemügyi m. kir. ministerium 66655/885 számú körrendeletének 11 § a értelmében a víziművek hatósági megvizsgálása alkalmával határjelekkel fognak megjelöltetni.

10 §.

A malom üzeméhez engedélyezett vízmennyiség másodpercenként 110 liter.

11 §.

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok a malomépület bejárati ajtaján az ajtó küszöb jobb oldali végén felvett magassági fixpont alatt 194.943 méterrel képzett alapsíkra vonatkoznak: ugyanezen alapsík helyzetét állapítja meg a hossz- és kereszt szelvények rajzában feltüntetett elhelyezésű másik magassági fixpont is.

12 §.

Az engedély tartama az 1885: XXIII. t. cz. 192 §-a értelmében nincs időhöz kötve.

13 §.

Az engedélyokiratban felsorolt jogok és kötelezettségek jogutódokra is átszállanak.

14 §.

Ezen engedélyokirat kiegészítő részét képezi:

a. műszaki leírás	1 db.
b. helyszínrajz	1 db.
c. hossz szelvény és kereszt szelvények	1 db.
d. műépítmények rajza	1 db.
Összesen:	4 db.

15 §.

Engedélyes köteles az engedélyezett munkálatokat az engedély elvesztésének terhe alatt, az engedélyokirat kiadásától számított egy év alatt, az engedélyokiratnak megfelelően jókarban hozni. A munkálatok befejezése a pápai járás főszolgabírójának bejelentendő.-

Veszprém, 1905 évi június hó 2.

(körpecsét: Veszprém vármegye alispánja

(aláírás: (...) alispán)

Értesítés (1905)

Ebben már Priski Lajos a malom tulajdonosa, az ő nevére szól az engedélyokirat is [S3-11].

8503/1905 Veszprémvármegye alispánjától

Értesítés

A Priski Lajos tulajdonát képező Pápa-Teszér község határában lévő u. n. "Alsó Márton" malom engedélyezése tárgyában kiadott hatósági intézkedések jogerőre emelkedvén, amidőn erről az érdekelteket a 45689/885 számú ministeri rendelet 22 §-a értelmében ezennel értesítem, egyuttal elrendelem, hogy

1./ a jelen értesítéssel egy időben és azonos szám alatt kiállított engedélyokirat egyik eredeti példánya a hozzátartozó tervekkel és ezen értesítéssel együtt engedélyesnek, az engedélyokiratnak szabályszerűen kiállított másik eredeti példánya a hozzátartozó tervekkel és ezen értesítéssel együtt a XI/13 számú vizikönyvbe való bevezetés és annak megtörténte után a vizikönyv okirattárába leendő elhelyezés végett a vizikönyv vezetőjének, - végül az összes egyéb iratok a megyei irattárnoknak kiadassanak;

2./ engedélyes a munkálatok befejezéséig a földművelésügyi m. kir. minister 66655/885 számú rendeletének megfelelően a Ruepprecht-féle pécsi vasöntő és gépgyárból 1 drb. magassági jegyet, 1 drb. vonatkozási jegyet, 4 drb. fába való csavart, 4 drb. ólomdugót és 2 pár faéket szerezzen be, továbbá 3 kgr gipszet és 2 drb. határkövet tartson készletben és mindezeknek megtörténtét a munkálatok befejezésére vonatkozó jelentés betérjesztésekor a járási főszolgabírónak jelentse be;

3./ ezen viziműveknek hatósági megvizsgálását a munkálatok elkészültéről szóló jelentés beérkezése után a pápai járás főszolgabírája a kulturmérnöki hivatal kiküldöttjének közreműködése mellett eszközölje, amely hatósági eljárásra kitűzendő időben engedélyes az engedélyokiratot mellékleteivel együtt a helyszínén felmutatni köteles.-

4./ az engedélyokiratnak egy-egy hivatalos másolata ezen értesítéssel együtt a pápai járás főszolgabírójának, továbbá Pápateszér község előljáráóságának és a székesfehérvári m. kir. kulturmérnöki hivatalnak 490/905 számú előterjesztésére hivatkozással megküldessék.

Ezen kívül ezen értesítést térti vevény mellett megküldöm Szücs község bírójának. -

Veszprém, 1905 évi június hó 2.

(aláírás. Koller János

alispán)

(körpecsét: Veszprém vármegye alispánja)

Az értesítést 41/1905 számmal iktatták a XI/13 számú vizikönyvbe.

Jegyzőkönyv (1909)

Az 1909. július 13-én Pápateszéren fölvelt jegyzőkönyvet a pápai szolgabíró, mint az eljárás vezetője, Tarján Ernő kir. mérnök, hatósági szakértő és Priski Lajos engedélyes írta alá. A hatósági szakértő megállapítja, hogy a víziművek az engedélyezett méretekkel épültek meg, így elhelyezte a magassági és a vonatkozási jegyeket, valamint kitűzte a tisztogatási határt jelző karókat is. A fix pontok helyzetét a malomépületet ábrázoló rajzon jelölte be a jegyzőkönyv részeként. A pápai járás főszolgabírája 1909 aug. 10-én 3639/906 szám alatt iktatta a jegyzőkönyvet [S3-12], [S3-13].

Alispáni irat a vízikönyv vezetőjének (1909)

Tárgy: A Priski Lajos fenyőfői lakos⁽⁴⁾ tulajdonát képező pápateszéri "Alsó Márton" malom hatósági felülvizsgálata. Az alispán kiadja a felülvizsgálati jegyzőkönyvet a vízikönyv vezetőjének, meghagyva, hogy az adatokat jegyezze be, s a XI/13 számú vizikönyv okirattári csomagjába helyezze el [S3-14].

Határozat a vízjogi engedély visszavonásáról(1967)

Priski Lajos "Tibold", vagy "Alsó Márton" malmának vízjogi engedélyét 1967-ben vonták vissza [S3-15].

[S3-1] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-1.pdf>

[S3-2] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-2.pdf>

[S3-3] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-3.pdf>

[S3-4] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-4.pdf>

[S3-5] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-5.pdf>

⁽⁴⁾ Az 1905-ös engedély-okirat Priski Lajos szücsi lakos nevére, szól, az 1909-ben keltezett alispáni irat szerint Priski ekkor már fenyőfői lakos volt.

- [S3-6] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-7.pdf>
- [S3-7] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-8.pdf>
- [S3-8] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-10.pdf>
- [S3-9] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-9.pdf>
- [S3-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-13.pdf>
- [S3-11] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-6.pdf>
- [S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-12.pdf>
- [S3-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-15.pdf>
- [S3-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-11.pdf>
- [S3-15] <http://motka.gyor.hu/file/atch/78/130-14.pdf>